
INTERJÚ

Csákó Mihály, az ELTE TáTK Szociológia Intézetének docense
(2003-tól a Tuning-projekten belül az Európa tanulmányokért felelős szakterületi csoport munkájában vesz részt)

Educatio: A Bologna-nyilatkozat megszületése óta számos projekt indult be az EU-s tagállamok felsőoktatási szakembereinek a részvételével, melyek célja a Bologna-folyamat nemzeti szintű implementációjának elősegítése. Ezek között kiemelkedő jelentőségű az Európai Kreditátviteli és Akkumulációs Rendszer (ECTS), az oklevélmelléklet (Diploma Supplement), a Joint Quality Initiative szakmai csoportja által elkészített szintelírások a felsőfokú képzés három szintjére (Bachelor, Master, PhD) és az ún. Tuning-projekt, melyben maguk a felsőoktatási intézmények vállalták, hogy a különböző szakterületek számára gyakorlati segítséget nyújtanak a Bologna-folyamathoz való csatlakozásban. Ezek közül a Tuning-projekt az, amelyet közelebbről is megismerhettél. Mikor és hogyan indult ez a vállalkozás, és kikből áll a szakmai team?

Csákó Mihály: Az már az östörténet része, hogy mikor indult. A negyedik szakasza megy jelenleg ennek a projektnek, és mindegyik szakasz két éves volt. A helyzet az, hogy a Tuning-projekt eredetileg úgy indult, hogy akkor még Magyarország hivatalosan nem volt benne. Ez egy spontán kezdeményezése volt az európai felsőoktatási intézményeknek, s természetesen, mint a legtöbb spontán kezdeményezés, voltak olyan kezdeményezők, akik benne voltak egyben s másban már korábban is. A lényeg az, hogy a Groningeni Egyetem és az Deustoi Egyetem fogott össze, mint szervező és koordinátor, és hívott meg más felsőoktatási intézményeket arra, hogy „Tuning European higher education” – vagyis a „finom hangolást” végezzék el. A „finom hangolás” az igazából azt jelentette, hogy a Bolognai folyamathoz kapcsolódjon ez a projekt, s ezen belül egy olyan eljárást próbáljon meg kialakítani, ami mindenütt alkalmazható, és amely a „kompetencia” fogalmára épül. Tehát: egy kompetencia-alapú oktatástervezési módszert. Most persze én ezt ennyi év után mondom, visszatekintve, de hát ez a dolog lényege.

Kiválasztottak néhány szakterületet arra, hogy kipróbálják a módszert, és ezek eléggé változatosak voltak. Ilyenek, mint gazdaságtan, földtan, biológia, matematika, történelem, neveléstudomány, tehát voltak természettudományok és társadalomtudományok egyaránt. Magyar szempontból úgy kell elképzelni ezt a dolgot, mint amikor képzési követelményeket határozunk meg, vagy próbálunk megfogalmazni, hogy ezekből majd miniszteri rendelet legyen, amely szakalapítást mond ki, s ehhez meghatározza a szakképzési követelményeit. A kiindulópont az volt, hogy határozzuk meg azokat a kompetenciákat,

amelyekkel azoknak a személyeknek kéne rendelkezniük – elképzeléseink szerint –, akik bizonyos típusú diplomákkal rendelkeznek. A bizonyos típusú diploma egy BA vagy MA szintű diploma a kiválasztott szakokon. Elsősorban a BA-re gondoltak akkor, amikor a projekt indult, aztán ez egy picit lazult. A későbbi szakaszokban a munkacsoport már egyaránt kísérletet tett BA és MA szintű meghatározásokra.

Kérdeztél a stábra is, hogy kik a résztvevők. Hát ezt elég nehéz megmondani, mert a lista igen hosszú. Ha jól emlékszem, legalább 115, vagy még több európai felsőoktatási intézmény képviselői vesznek részt benne, ami lényegében azt jelenti, hogy szinte mindenhol van résztvevő. Egy-egy szakterületi csoport olyan 20 fő körüli létszámmal működik.

E.: A magyar résztvevők a koncepció kidolgozásában is részt vettek?

Cs. M.: Mindent a szakterületi csoportok dolgoznak ki, az első pillanattól kezdve. A szakterületi csoportok legelső munkája – amit az első szakaszban hét csoport már teljesített, de mi, mivel később kezdtük, ennek is csak a második szakaszban kezdtünk neki – az volt, hogy határozzák meg azokat a kompetenciákat, amelyek szerintük az adott területen való működéshez szükségesek. Ehhez el kell képzelni valamilyen alapon, hogy mit is fognak csinálni azok az emberek, akik ilyen diplomával rendelkeznek. A lehetséges tevékenységekben vajon mi mindenre lehet szükségük, és ezeket hogyan lehet megfogalmazni.

E.: S ez kiterjedt mind a két területre, az általános és a speciális kompetenciákra egyaránt?

Cs. M.: Kiterjedt, mégpedig úgy, hogy minden egyes szakterületi csoport mind a két kompetenciaterületről nyilatkozott, és felsorolt egy sor kompetenciát, mind általánosat, mind pedig szakjellegűt.

E.: Hány kompetencia tartozott egy-egy listába?

Cs. M.: 22, 24, 27 kompetenciát soroltak fel általában, amit végül a húszhoz közel, 21–22 körül rögzítettek, de igazából nincsen egy szigorú standard, hogy ennyinek vagy annyinak kell lenni, ez attól függ, hogy melyik területen mennyit látnak jónak.

E.: A 21–22 kompetenciából álló lista már egy összegzése a különböző szakterületeken létrehozott kompetencialistáknak, vagy minden területre van egy-egy különálló lista?

Cs. M.: Minden területre van két lista, egy általános, meg egy konkrét szakterületi kompetencia-lista, és ezeket nem összesíti senki. Azért az eljáráshoz hozzátartozik – nehogy csak a tudósok gondoljanak ki mindent teljes fegyverzetben, mert hátha nem jól ismerik a világot – egy olyan munkaszakasz is, amelyben a kialakított listákat „társadalmi vitára” kellett bocsátani. Ez a gyakorlatban úgy történt, hogy egy kérdőívvel meg kellett keresni egy csomó más egyetemi embert az adott szakon, meg más területek, pl. a gazdasági szféra szakembereit, intézményeket, munkáltatókat, itt közintézmények is lehettek, és kikérni a véleményüket, hogy valamilyen eljárás szerint pontozzák a listán szereplő kompetenciákat. Utána ezt az eredményt az egész projekt számára központilag feldolgozták, számítógépen mindenféle eloszlásokat és skálákat mutattak be, s így megpróbálták finomítani a listát, aminek túl nagy volt a szórása, azt kidobták, az egészet továbbgondolták stb. stb.

E.: A projekt hivatalos honlapján találtam olyan beszámolókat, amelyekből számomra úgy tűnt ki, hogy nemcsak egy-egy szakterület listájáról készült elemzés, hanem egy összesített listáról is.

Cs. M.: Az a helyzet, hogy egyes szakértők írtak erről általános tanulmányokat, és előadásokat is tartottak, de maga a munka szakterületi csoportokban folyt. Kivéve a számí-

tógépes feldolgozást, mert az együtt történt. A listákat azonban szakterületi csoportonként határozták meg, tudniillik abból indultak ki, hogy az általános kompetenciák nem azzal függenek össze, hogy mit várunk el úgy általában egy diplomás embertől, hanem arról van szó, hogy melyek azok a kompetenciák, amelyeket elvárunk attól, aki geológus lesz, vagy attól, aki Európához fog érteni. Persze itt lehetnek kapcsolódási pontok, mert ha azt mondjuk, például, hogy elvárjuk, hogy idegennyelv-tudással is rendelkezzen a diplomázó, akkor felteszem, hogy ez mind a két szakterületre igaz lesz, de elképzelhető az is, hogy a nyelvekre vonatkozóan egyes területeken lesz valamilyen megkötés, s ettől ez még nem nagyon tekinthető akkor sem szakjellegű kompetenciának, hanem általánosnak. A szakterületi csoportoknak tehát azt mondták, hogy csak azokra a kompetenciákra legyünk tekintettel, amelyek az adott szakterülethez tartoznak, akár általánosról van szó, akár szakjellegűről.

E.: Akkor hogyan kell azt értelmezni, hogy az általános kompetenciát az is jellemezheti, hogy transzferálható?

Cs. M.: Ez azért igaz, mert ezeknek még így is sokkal nagyobb a más szakterületekkel közös részhalmozuk – hogy matematikailag fogalmazzam a dolgot. Sokkal inkább átfedésben vannak, mint a szakjellegű kompetenciák. Bár, tulajdonképpen még a szakjellegűek is átfedésbe kerülhetnek. Elégé nyilvánvaló, hogy pl. az Európa tanulmányok szakterületnek a szakjellegű kompetenciái részben átfednek a történelemmel, a földrajzzal, de biztos, hogy lesznek olyanok, amelyek átfednek a pedagógiával is. De az általános kompetenciák átfedése még ennél is nagyobb mértékű. Ennek ellenére összesítés nem készült, legalábbis nem volt erre törekvés sem a projekt vezetésében, sem az egyes csoportokban.

E.: A saját szakcsoportokban milyen eredmények születtek?

Cs. M.: Az Európa tanulmányok nagyon hátrányos helyzetből indult, mert ennek nincsen egységes hagyománya Európában. Lehet, hogy máshol van, de Európában nincsen egységes hagyománya. Azt lehet mondani, hogy a történettudomány terén bár lehetnek a nemzeti megközelítésekben eltérések (nyilván elég, ha csak arra utalunk, hogy a magyar történetészek a környező országok történetészeivel egy csomó kérdésben nehezen értenek egyet, nehezen tudnak dűlőre jutni), ettől még a történelemtudománynak, mint ilyennek van azért egyfajta hagyománya, a geológiának úgyszintén van. Még a gazdaságtudomány, az üzleti tudomány (a business studies) is olyan, amelynek megvan a maga törzsnézete, hagyománya. Az Európa tanulmányok ügyében ilyen nincsen. Itt létezik egy olyan európai hagyomány, amely az Európa tanulmányokat úgy tekinti, mint egyfajta antropológiai-etnológiai megközelítést, hasonlóan az Afrika tanulmányokhoz, Keleti tanulmányokhoz stb., amelyek már szokásosak voltak a korábbi időkben is. Így például, Angliában létezik sok évtizede European Studies ebben a fajtában. Na most, különösen az újonnan jöttek, akiket ide engedtek be, elsősorban az iránt voltak fogékonyak, hogy az Európa tanulmányokon valami olyasmit értsenek, amit most honosítanak meg, vagyis ők az Európához való újracsatlakozás, mint az Unióhoz való újracsatlakozás, az uniós ismeretek dominanciáját szeretnék látni. Úgyhogy ezeket a megközelítésbeli eltéréseket eléggé nehéz összehangolni. De az igazság az, hogy a Tuning-módszer lényegéhez az is hozzátartozik, hogy nem kívánták ezeket összehangolni. Nem cél az, hogy ugyanazt tanítsák az egyetemeken. Nem cél az, hogy az etnológiai megközelítést felváltsák egy intézmény-centrikus vagy pragmatikus megközelítéssel. Az a cél, hogy valahogy közelítsék azt, hogy mi mindenre jó egy ilyen diploma, mi mindent lehet vele csinálni, és ebben legyen valamiféle egyez-

ség. Ez nyilvánvalóan valamiféle összehangolása a különböző intézményeknek, csak nem azon a módon, hogy tantárgyszinten meg akarnák határozni, hogy mit tartalmazzon az adott tárgy, hanem csak eljárásjellegű. Abban már lehetnek különbségek, hogy melyek azok az oktatási formák, amelyek fejleszthetők, s ezekből melyek használatosak, és milyen néven, milyen címen használatosak a különböző országokban. Különbségek lehetnek a módszerben is: bizonyos dolgokat meg lehet ismerni úgy is, hogy valaki meghallgat egy előadást, és meg lehet ismerni ugyanazt a dolgot úgy is, hogy valaki szemináriumon vagy laborban vesz részt vagy külső intézményhez küldik, és ott gyakorol. Egy elemző készséget valamilyen területen meg lehet úgy is szerezni, hogy háromfős teameket alakítanak ki a hallgatókból, akik valamilyen projekten együtt dolgoznak, és lehet úgy is, hogy egyéni feladatokat adnak, házi dolgozatokat, vagy bármi mást. Tehát: nagyon különböző módszereken, nagyon különböző tartalmakon elképzelhetők azonos kompetenciák.

E.: Ebből a szempontból az Európa tanulmányok nagyon jól példázhatja, hogy hogyan működik ez a módszer.

Cs. M.: Hát, be kell vallanom, hogy nem tudom. Nem tudom, mégpedig azért, mert nagyon különbözőek azok a képzések, amelyek ehhez a területhez tartoznak. Ez a módszer akkor lenne jól használható, ha valamit most kezdenének el, de mivel a legtöbb esetben valamilyen formában már régóta futó programok vannak, nagyon valószínű, hogy sok esetben csak más leírásban teszik papírra a meglévőt, de igazából nem nagyon változik az, ami a tényleges tevékenység.

E.: Vagyis, ezen a területen éppen senki sem érdekelt abban, hogy a már létező rendszeren változtasson?

Cs. M.: Tudjuk, hogy az emberek általában nagyon nehezen változtatnak, s a tanárok messze nem kivételek ebből a szempontból. Hogy kompetenciákkal írják le a képzési követelményeket, vagy másképpen, az ebben a tekintetben nem jelent változást. Ami az Európa tanulmányokat illeti, ott adódott volna egy lehetőség, amit ki is használtunk valamennyire. Az, hogy kapcsolatok szövődtek, és ezeket nem mondom, hogy olyan nagyon ébren tartjuk, de lehetne, és lenne is bizonyos értelme.

Mindenesetre a következő lépés az egész projekt szempontjából az volt, hogy a projekt vezetői, szervezői, mozdítóival valamiképpen összefoglalták az eddigi tapasztalatokat, ami egy újabb kötetben olvasható, majd nyitottak a nagyvilág felé, ami azt jelenti, hogy ezt a módszert az Unió, mint exportterméket, terjeszti Latin-Amerikában. Indult egy projekt, amelynek már az a címe, hogy „Tuning Latin American Higher Education”.

E.: Volt ez a bizonyos konzultációs szakasz, ami azt jelentette, hogy egy-egy szakterületen belül különböző csoportokat (friss diplomásokat, oktatókat, munkáltatókat) megkértek arra, hogy a kompetenciákat rangsorolják, ill. értékeljék. Az Európa tanulmányok esetében – gondolom – már lezajlott ez a tesztelés?

Cs. M.: Lezajlott, csak nem volt sikeres.

E.: Már milyen értelemben?

Cs. M.: Azért nem volt sikeres ez az Európa tanulmányok esetében, mert van néhány hely, ahol van ilyen szak, és van néhány hely, ahol csak tervezik, vagy csinálnak. Például Magyarországon van ugyan egy-két hely, ahol valamiféle Európa tanulmányokat tanítanak, de Európa tanulmányok szak nem létezik. Senki nem tudott Európa tanulmányokat alapítani azért, mert a MAB egy másik európai elvhez ragaszkodva (ahhoz, hogy minél kevesebb

szak legyen), azt mondta, hogy ez hatvan százalékban azonos valami mással, nevezetesen a Közgáz által megalapított nemzetközi tanulmányokkal. Na most, kétségtelen, hogy ebben jelentős átfedés van különösen azért, mert annak a követelményeit úgy fogalmazták meg, hogy a legáltalánosabb legyen, és úgy is fogadták el, tehát így jelent meg a rendeletben. De ez azt jelenti, hogy most, ha tegyük fel Magyarországon tényleg fejlett etnológia vagy antropológia lenne, nem lehetne Afrika-tanulmányokat vagy Európa tanulmányokat vagy Északi tanulmányokat, meg Keleti tanulmányokat, vagy akármilyen tanulmányokat csinálni, mint szakot, azért, mert van Nemzetközi tanulmányok szak. Ez az én szememben ugyan nonszensz, de ez a tényleges helyzet. Szóval, Magyarországon ilyen szak nincs. Magyarországon olyan van, hogy Nemzetközi tanulmányok szak valamilyen specializációval, s akkor benne van annak a specializációnak a nevében az „Európa”. Ezért ezzel kapcsolatban nem fogok tudni mondani semmit, csak annyit tudok mondani, hogy akit ez érdekel, az menjen fel a <http://tuning.unideusto.org> honlapra, és ott megtalálhatja az információkat, a szövegek publikusak, a kötetek olvashatók. De ez a megjegyzésem egyúttal arra is rávilágít, hogy ezek a bizonyos szakterületi csoportok meglehetősen izolált-ságban dolgoztak egymástól. Engem ugyan sok minden érdekelt volna, de soha nem értünk rá egymáshoz átmenni, egymással valamilyen módon konzultálni, erre legfeljebb a vacsoraasztal fölött volt lehetőség. Általában csütörtöktől szombat estig tartottak a csoportmegbeszélések, s akkor ez tényleg nagyon sűrű program volt.

E.: Akkor most nagyjából összegezném. Ezek szerint: az Európa tanulmányok területén maguk a kompetencia-listák elkészültek, de a tesztelés folyamatosan zajlik, és szó nincs arról, hogy egy végleges lista a rendelkezésére állna bárkinek is, hogy ennek segítségével összehasonlítást tegyen?

Cs. M.: Azt mondanám, hogy mivel ezek olyan eredmények, amelyeket egy jelentős támogatottságú európai projektben létrehozta, és ezért ötletadók, irányadók lehetnek, de semmiképpen nem kötelezők, ezért véglegesnek sem tekinthetők. Én elküldtem jó néhány kedves kollégának, ismerősnek annak idején ezt a bizonyos felkérést, hogy vegyen részt ebben az értékelő munkában. Ebből sikerült 1,0 választ kapnom Magyarországról. Úgyhogy mindmáig nem tudom, és most már nem is fogom soha sem megtudni, hogy ez annak köszönhető-e, hogy a kedves barátok, ismerősök, kollégák annyira nem értek rá, avagy annak köszönhető, hogy azt gondolták: már megint mit ugrál ez az ember, és miért gondolja azt, hogy nekünk is időt kell szánnunk az ő dolgára. Magyarországon minden előfordulhat, nem haragudhatunk érte. De, mindenesetre, ez nem előny. Van azért összefogás is: például, a Nemzetközi tanulmányok szaknál a BA-szintű és MA-szintű konzorciumok létrehozásában elég jelentős volt az együttműködés. De akkor olyan kényszerhelyzet volt, amelyben voltak közös, vagy legalábbis mindenki által akceptálható érdekek. Ahhoz, hogy egy minden kötelezettség nélküli európai projektben az éppen ott ülő kedves kolléga kérdésre válaszoljunk, ahhoz azért olyan rendkívüli érdekek éppen nem fűződnek.

E.: Ugyanakkor voltak olyan területek, ahol már többé-kevésbé lezártnak tekinthető ez a bizonyos konzultációs szakasz, és az erről szóló beszámolót olvasván egy érdekes adatra bukkantam. Voltak a leírt kompetenciák között olyanok, amelyekben eléggé eltért az egyetemi oktatók és a munkáltatók, ill. munkavállalók véleménye. Pl.: az egyetemi oktatók az általános műveltségnek, a szaktudásnak, a kreativitásnak és a kritikai attitűdnek sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonítottak, mint a friss diplomások vagy a munkáltatók, viszont a jó kommunikációs technika, a döntésképeség és a számítógépes ismeretek esetében pont fordí-

tott volt a helyzet. Nyilvánvaló, hogy a szintleírások megalkotásakor, vagy a kompetencia-listák rögzítésekor döntést kell majd hozni, hogy melyik csoport értékelését veszik alapul: a munkáltatókét és munkavállalóikét vagy az egyetemi oktatókét. Erről folytak-e érdemi viták a munkacsoportokon belül?

Cs. M.: Nem, a projekten belül nem. Ezzel az eredménnyel meg lehetett ismerkedni, de nem volt arra mód, hogy a projekten belül erről bármiféle vita folyjék – legalább is személyes találkozókon. És azt mondanám, hogy ez nem teljesen véletlen, mert sokkal inkább helye van ennek a disszemináció szakaszában, vagyis amikor egy projekt eredményeit terjesztik. Magyarországon is rendeztek már két-három olyan konferenciát, amit a Tuning-projekt és a Tempus közösen szervezett, és ahol további felsőoktatási intézmények, vállalatok és szervezetek meghívottjai vettek részt. Ezekre a találkozókon sokkal inkább mód van arra, hogy ezt ütköztessék. De mivel most nincsen olyan kötelezettség, hogy valamit be kéne vezetni, ennek nyomán át kéne alakítani, hanem egyszerűen egy olyan alkalmazásról van szó, ami a helyi viszonyokat a legmesszebbmenőkig figyelembe veheti, ezért ki lehet alakítani azt a módot, ahogy megismerhetik az intézmények itthon helyben, és más országban adott helyen azt, hogy milyen igénnyel lép fel a gazdasági, intézményi, munkáltatói szféra, s azt, hogy ezt mennyire lehet, mennyire kell figyelembe venni.

E.: Ezzel megint aláhúztad, hogy végső soron nem úgy működik a Tuning, mint egy referenciakeret, hanem ez valójában egy módszertani eszköztár, ami a curriculumok létrehozásánál, minőségbiztosítási rendszerek kidolgozásánál, vagy bármilyen tartalmi kérdésben segítséget nyújthat.

Cs. M.: Igen, lényegében erről van szó. Mint minden nagy projektnél, különösen, ami az eredményét tekintve ennyire nem határozott körvonalú, mindig felmerül persze az, hogy mi mennyibe kerül, és megéri-e. Mert hogy azért erre a Tuning-projektre rengeteget fordítottak, irdatlan nagy volumenű projekt, 160 körüli ember állandó utaztatása, szállása négycsillagos hotelekben nem kis összegbe került. Néhányan kezdetben kifogásoltuk is, hogy miért kell nekünk mindenáron négycsillagos hotel, és miért nem lehet olcsóbban megszállni. De aztán több országban több szervezővel beszéltem, és kiderült, hogy nem azért, mert Európa direktben támogatni akarná bármelyik szállodaláncot, hanem egyszerűen azért, mert mihelyt egy csillagot leveszünk ebből, akkor rögtön nem lesz annyi terem, nem lesz annyi hangosítás, nem lesz annyi eszköz, még hozzá kell bérelni, utaztatást kell szervezni, tehát egy csomó olyan költség merül fel helyette, amit egyszerűbb megoldani, ha olyan helyen van a rendezvény, ahol minden kéznél van. Na most, erre tényleg nagyon sok pénz elmegy, s nem hiszem, hogy valaha is meg lehet tudni, hogy ez megéri, vagy nem éri meg. Ez az én fejemben azzal jön össze, hogy hazai kutatási gyakorlatomból nyomon kísérhettem a számítógépek megjelenésétől fogva az iskolai számítógépes fejlesztés menetét, s tudom, hogy annyi pénzt még semmibe nem fektettek be Magyarországon az oktatás területén, mint ezekbe a fejlesztésekbe. De senki nem fogja tudni megmondani, hogy ez megérte vagy nem érte meg. Hogy azért jelentek-e meg bizonyos gondolatok a tanárok és a későbbi tanulók fejében, mert ennyi pénzt befektettek, vagy azért, mert egyébként is annyira terjedt az életben a számítástechnika.

E.: A Tuning-projekt eredményeiről szólva azért abban kételkedem, hogy sokáig megmaradhatnának a szabad felhasználás szintjén. 2006-ban deklarálták már, hogy a Tuning-projekt eredményét, mint más, a Bologna-folyamathoz kapcsolódó projekt eredményét is, az

Európai Képesítési Keretrendszerbe integrálni kell, márpedig az EKKR referenciakeretként definiálja önmagát.

Cs. M.: Igen, ez kétségtelenül így van, de azt kell, hogy mondjam, hogy ezek másodlagos hatások, a Tuningban ez eredetileg nincsen benne. Az összes ilyen tevékenységben persze benne van. Nyilvánvaló, hogy attól, hogy Európa mindenhol a „kompetenciától” hangos, a legkülönbözőbb kormányok és oktatásügyi hivatalok csak azokat a szövegeket fogadják el, amelyekben azt látják, hogy „kompetencia”. Feltéve, hogy fel akarnak sorakozni Európa mellett. Lesznek persze olyanok is, akik ebben nem lesznek ennyire alkalmazkodók, mert el tudom képzelni, hogy – mondjuk – egy olyan hagyományokra tekintő ország, mint Anglia, valamennyire persze terjeszteni fogja a „kompetencia ígését”, de nyilván nem olyan vehemenciával, mint például Magyarország, amely sokkal inkább szeretne ott lenni, mint amennyire ott van. Anglia meg azt mondhatja, hogy majd csak idejönnek, ha akarnak, ha meg nem akarnak, akkor ott maradnak.

E.: Ebből az erős alkalmazkodási vágyból azonban az is következhet, hogy idővel azok a koncepciók kerülnek felülre, amelyek valamiféle előíró jelleggel gondolkodnak ezekről a kezdeményezésekről. Ezt látom már lassan érvényesülni egyébként a Tuning-projekten belül is. Ahogy a Tuning, például, az ECTS-t újraértelmezi, is ezt mutatja. Az ECTS e szerint már nemcsak egy olyan rendszer, amely könnyebbé teszi az egyetemisták mobilitását, hanem az egyes tanulmányi szinteken azt is segít meghatározni, hogy milyen ütemben, ill. milyen módon juthat valaki a szint teljesítéséhez szükséges ismeretek vagy képességek birtokába. Ennek érdekében azonban az egyes tanegységekhez vagy kurzusokhoz majd nemcsak kreditszámokat kell hozzárendelni, hanem meg kell határozni azokat a kompetenciákat is, amelyek fejlesztését az adott kurzus felvállalja.

Cs. M.: Erre azt tudom mondani, hogy ez természetesen így van, de ez a már korábbiakban elmondottakból is kitűnt. Igazából a dolog lényege, hogy nagyon sokféle kurzus lehet, de abban kell megegyezni, mondja az alapelv, hogy az adott szakon milyen kompetenciákat kellene kifejleszteni. Na most, ez nyilván azt jelenti, hogy miután meghatároztam a kompetencialistát az adott szakhoz, és ebben egyetértésre jutottunk valahogyan, akkor már ki-ki meg tudja határozni, hogy ezeket a kompetenciákat hogyan lehet kifejleszteni. Lehet-e hozzá előadásokat használni, lehet-e szemináriumokat, lehet-e gyakorlatokat, műhelygyakorlatokat, labort stb., és akkor azt fogjuk látni, hogy egy meglehetősen széles skálát lehet. Ebből aztán mindenki megcsinálja a maga tantervét, amelyek nagyon különbözőek lehetnek, de a tantervbe bekerülő gyakorlatnak megvan az a funkcionális eleme, hogy ott kell lennie a célnak, hogy milyen kompetenciát fejleszt általa. Mert olyan tárgy, ami semmire nem szolgál, az nyilván nem lenne elegendően gazdaságos.

E.: A humboldti egyetem szellemében, ha már a hagyományokról is beszéltünk, a kérdés azért nem teljesen így tevődne fel.

Cs. M.: Ez nem a humboldti egyetem.

E.: Szóval úgy gondolod, hogy ennek a világnak vége?

Cs. M.: Nem. Úgy gondolom, hogy annak a világnak nincs teljesen vége. Ez a téma túlmegegy a Tuning-projekten, természetesen, de az a véleményem, hogy annak a világnak abban az értelemben nincs vége, hogy mindaddig, amíg a társadalom valamiképpen a tudományt, mint ilyet, elfogadja, és fontosnak tartja mint a legfontosabb ismeretszerzési módot, és amíg ez visszaigazolódik (természetesen itt lehetnek destruktív folyamatok, amivel ezt az

egészet tönkreteszik), de amíg ezt elfogadják, addig a humboldti egyetem magvát képező eszmének mindenképpen van jövője. Mégpedig azért, mert valahol, valamilyen szinten egy humboldti típusú ismeretszerzési módnak élnie kell, másképp a dolog nem működik. Azt, hogy most pillanatnyilag tért hódít egy másféle elképzelés, az csak azt jelenti, hogy a társadalom egészét a célracionális lebonyolítás, a technika sokkal inkább birtokba veszi, megragadja. Ezek megint olyan dolgok, amelyekről sokkal részletesebben lehetne vitatkozni, s nem is tudom, hogy merjek-e itt most ilyen kérdéseket felvetni, de ugye a társadalomtudományok oldaláról mi, a társadalomtudományok művelői sokszor tiltakoztunk az ellen, hogy ne hogy itt valamilyen szociotechnikusi szerepkörbe kerüljünk, mert a társadalomtudomány „nem olyan”. De azért valamennyire tudomásul kellett azt is venni, hogy practice persze olyan. A világ pontosan afelé megy, hogy igen, manipuláció van és lesz, és egyre fejlettebb lesz, és az hogy időnként a politikai ága jön be, időnként meg a kereskedelmi ága jön be, teljesen mindegy, a lényeg az, hogy azokat az ismereteket, hogy az emberek mitől hogyan mozognak, és különösen, hogy mitől hogyan mozognak tömegesen, tanítanunk kell. Tudomásul kell venni, hogy a társadalomtudományok azáltal igazolódnak most, hogy betagolódnak a praktikusán használható ismeretek közé. Ez pedig azt jelenti, hogy a természettudományos, műszaki tudományos, társadalomtudományos ismeretek mind arra valók, hogy az élethez tartozó eszközöket, eseményeket, embereket valamilyen szabályozó keretek között lehessen tartani, mozgásukat befolyásolni, és így tovább. Ha pedig ez így van, akkor azt kell, hogy mondjam, hogy a tudományra egy ilyen társadalomnak abszolúte szüksége van, és mivel a tudományt nem csak terjeszteni, hanem megszülni, nem csak alkalmazni, hanem kivajúdni is kell, ezért a humboldti eszmét nem lehet nélkülözni.

E.: S ez a kétféle értékrend a gyakorlatban hogyan fér majd meg egymás mellett?

Cs. M.: Nyugodtan elképzelhető egy erősebb polarizáció, polarizálódás egy tömegesedés és egy elitesedés felé, amikor azt mondjuk, hogy kérem tisztelettel, most ugyan a népek 70 százalékanak lesz diplomája, de attól ezek még végrehajtó feladatok lesznek, amelyek persze sok apró önálló döntéssel járnak, nap mint nap, hiszen a jövő kiszámíthatatlan, s alkalmazkodni kell a megváltozott körülményekhez. És jó lenne, ha mindenki tisztességesen megélné, miért is ne. De végül is azok, akik a tudományt csinálják, azok is megmaradnak, kevesen, csak nem a diploma szintjén, hanem odébb. S ehhez még hozzátartozik az, hogy a tudománycsinálás is nagyüzemi jellegűvé vált, és szépen leválnak a kitalálásról azok az elemek, amelyek rutinmunkaként elvégezhetők – ez egyébként egy nagyon hosszú folyamat, ami már Edisonnál is megjelent. De akkor is meg kell maradnia valamilyen szinten a szabad gondolkodásnak, mert másképp a dolog összeomlik.

E.: Köszönöm szépen a beszélgetést!